

Bijlage 1 Vughtse landgoederen

1.1 Inleiding

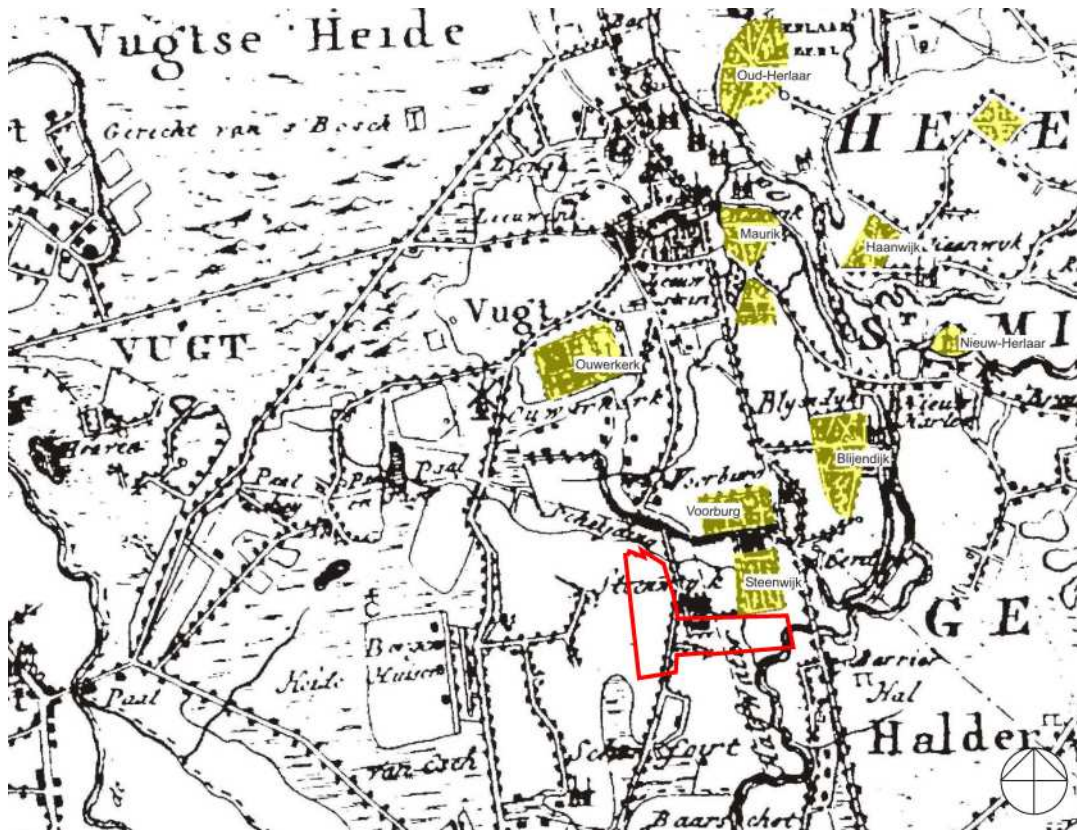
Brabant kent een minder rijke traditie van landgoederen dan de provincies in Midden-Nederland. De bekendste gebieden met landgoederen in Nederland zijn Wassenaar, Haarlem, de Vechtstreek en de Veluwezoom.

Ook in Brabant zijn oude landgoederen gelegen, en wel rondom de historische steden Bergen op Zoom, Breda en 's-Hertogenbosch. De grootste concentratie van landgoederen van Brabant ligt evenwel in de zuidrand van Vught. Voorliggend plan past in de voortgaande ontwikkeling van deze landgoederenzone.

In de volgende paragrafen wordt de ontwikkeling van deze zone kort toegelicht aan de hand van historische kaarten.

1.2 Ontwikkeling Vughtse landgoederen

1.2.1 Situatie omstreeks 1800

afb.1 landgoederen omstreeks 1800

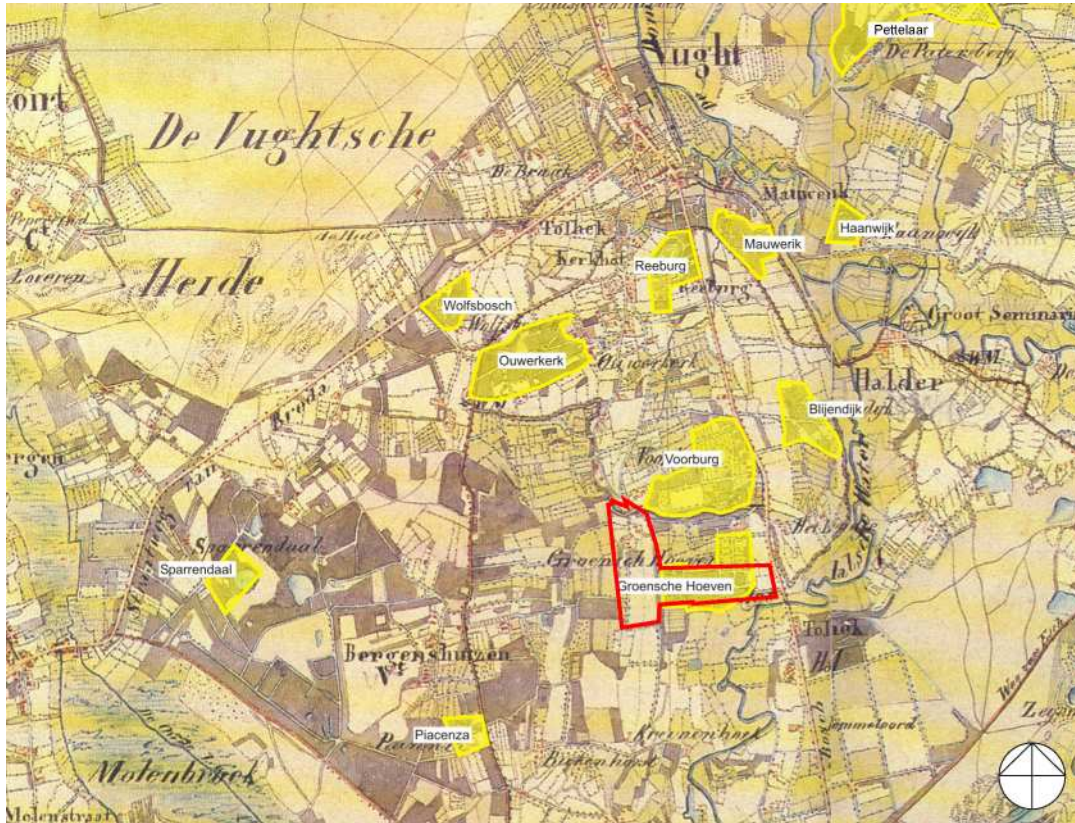
Afbeelding 1 illustreert de situatie rond 1800. Het is de tijd van de aanleg van de Napoleonswegen in Nederland, waaronder de wegen Tilburg - 's-Hertogenbosch en Eindhoven - 's-Hertogenbosch. De afbeelding laat de ligging van de landgoederen met een strakke, formele inrichting duidelijk zien. Te onderscheiden zijn:

- Oud-Herlaar
- Haanwijk
- Nieuw-Herlaar
- Maurik
- Blijndijk
- Voorburg
- Ouwkerk

- Steenwijk

In het algemeen moet opgemerkt worden dat de landgoederen in 1800 overwegend aan De Dommel gelegen waren.

1.2.2 Situatie omstreeks 1840

afb. 2 landgoederen omstreeks 1840

De beschikbare kaart omstreeks 1840 op afbeelding 2 geeft een veel meer gedetailleerde situatie dan de kaart uit 1800. Te onderscheiden zijn:

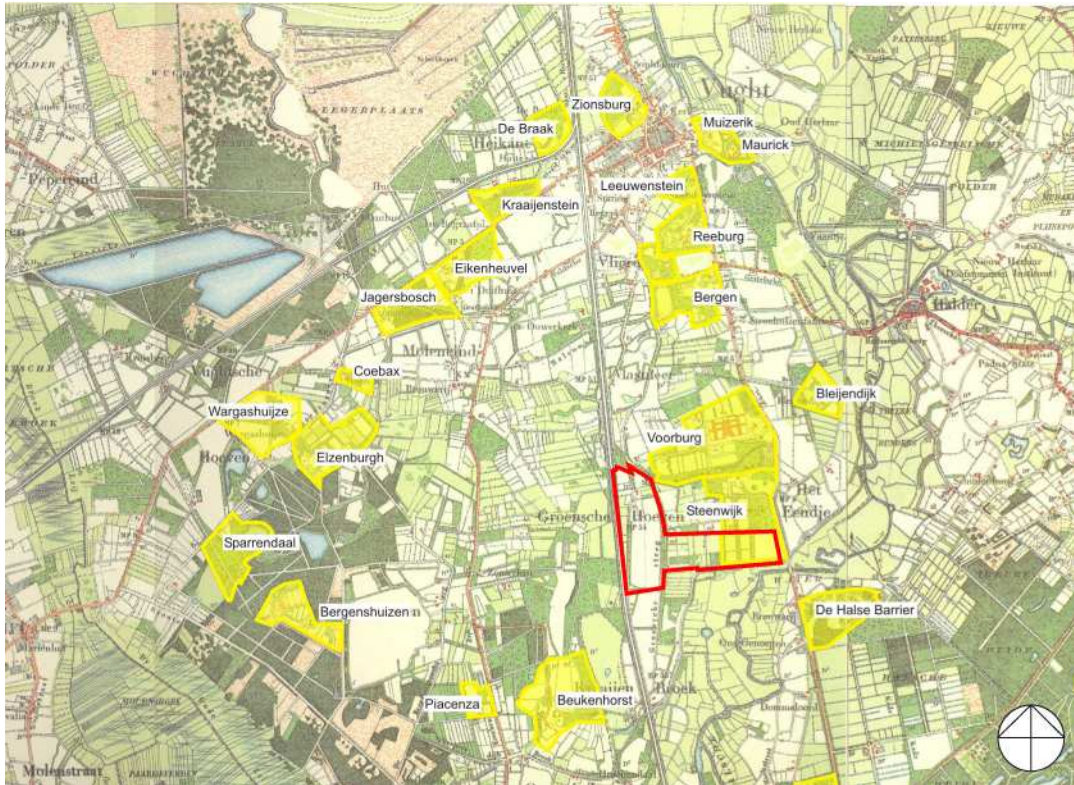
- De Pettelaar
- Haanwijk
- Mauwerik
- Reeburg
- Wolfsbosch (thans Jagersbosch geheten)
- Ouwerkerk
- Sparrendaal
- Bergenshuizen
- Bleijendijk
- Voorburg
- Groensche Hoeven – voorliggend plangebied!

In 1840 zijn naast de landgoederen aan De Dommel ook landgoederen in ontwikkeling op de uitloper van de dekzandvlakte (plateau) van de Vughtse Heide.

- Het landgoed Sparrendaal is in 1800 gesticht door T.C. van Rijckevorsel.
- Het landgoed Wargashuyse, gebouwd door Jkhr. Van Meeuwen in 1842.
- Het buiten Piacenza dateert van 1820, Coebax van 1840 en Elzenburgh van 1880.

Het plangebied is in 1840 verder ontwikkeld ten opzichte van 1800. Het had toen de naam Groensch Hoeve. Ook Voorburg is uitgebreid. Het huidige Steenwijk heeft ook reeds een landgoedpatroon.

1.2.3 Situatie omstreeks 1900

afb. 3 landgoederen omstreeks 1900

Afbeelding 3 geeft de situatie omstreeks 1900 weer. Deze kaart is in hoge mate betrouwbaar en geeft derhalve een goed beeld van de landgoederen van circa 100 jaar geleden. Kort na 1900 vermindert – als gevolg van de economische- en sociale veranderingen – de ontwikkeling van landgoederen sterk. De situatie rond 1900 kan dan ook als een relatief hoogtepunt in de ontwikkeling van landgoederen worden beschouwd. Dit hoogtepunt van de aanleg van landgoederen valt samen met een hoogtepunt in de natuurwaarden van het landschap in de regio, bestaande uit nog grote natuurgebieden en het kleinschalige landschap van de gronden in agrarisch gebruik, vóór de komst van kunstmest en machines.

Van direct belang voor onderhavig plan vormt de situatie Voorburg - Steenwijk - Groensche Hoeven. Op Voorburg staat een groot kloostercomplex (is inmiddels afgebroken). Het oostelijke deel van onderhavig plangebied heeft een landgoedpatroon en lijkt deel uit te maken van landgoed Steenwijk. Het westelijke deel kent geen bijzondere inrichting.

De situatie 1900 geldt als cultuurhistorisch referentiekader.

1.2.4 Situatie omstreeks 2000

afb. 4 landgoederen omstreeks 2000

De bestaande situatie is op afbeelding 4 weergegeven.

Zoals eerder is opgemerkt heeft de ontwikkeling van landgoederen tussen 1900 en 2000 vrijwel stilgestaan. In die periode is er wel een enorme toename van de verstedelijking in het gebied. Vught, St. Michielsgestel en Helvoirt hebben de regio in 100 jaar tijd getransformeerd van platteland naar een suburbaan stedelijk gebied. In deze verstedelijkingsgolf zijn de in 1900 bestaande landgoederen herkenbaar gebleven, maar binnen een geheel nieuwe ruimtelijke context.

zonering Vughtse landgoederen

De Vughtse landgoederen liggen in twee zones langs de historische wegen, met name een zone langs de Helvoirtseweg en een zone langs de Buxtelseweg.

Zone Helvoirtseweg		Zone Buxtelseweg	
Zionsburg	Wargashuyse	Muizerik	Voorburg
De Braacken	Elzenburgh	Maurick	Steenwijk/ZIN
Kraaienstein	Sparrendaal	Leeuwenstein	De Halse Barrier
Eikenheuvel	Bergenshuizen	Reeburg	Beukenhorst
Jagersbosch	Piacenza	Huize Bergen	Eikenhorst
Coebax		Bleijendijk	Groensche Hoeven

Zone Helvoirtseweg

De landgoederen De Braacken en Eikenheuvel hebben een maatschappelijke functie gekregen. Nieuw zijn Huize Theresia en de voormalige Steffenberg, inmiddels landgoed EikenVen, en klooster Sparrendaal inmiddels landgoed Nieuw Sparrendaal.. Zionsburg, De Braacken, Eikenheuvel en Jagersbosch liggen geheel binnen het stedelijk gebied. De andere landgoederen liggen in de stedelijke randzone.

Zone Boxtelseweg

De landgoederen Leeuwenstein, Reeburg, Huize Bergen en Herlaarhof (nieuw na 1900) zijn onderdeel van het stedelijk gebied. Muysenick en Maurick zijn door de autosnelweg A2 afgesneden van de kern Vught.

Voorburg en Steenwijk/ZIN liggen in de randzone. Op Voorburg en Steenwijk/ZIN is de bebouwing geïntensiveerd.

Beukenhorst is qua landschappelijke eenheid vergroot.

Binnen het plangebied Groensche Hoeven is het ruimtelijk patroon van hoofdlanen en velden niet veranderd ten opzichte van 1900. De bebouwing is beperkt toegenomen met twee wederopbouwboerderijen en twee vernieuwde beheerderswoningen.

Landschappelijk heeft het plangebied een sterke schaalvergroting c.q. -vergroving ondergaan. Veel houtsingels en een aantal veldwegen zijn verdwenen als gevolg van de ruilverkaveling. Met de schaalvergroting is de cultuurhistorie van het landschap aangetast. Het cultuurhistorische landschap rond 1900 was kleinschalig en beschermt. Qua karakter sloten het agrarische- en landgoedlandschap harmonisch op elkaar aan. Beide landschapstypen vormen ook ecologisch relatieve hoogtenpunten. De schaalvergroting in het plangebied moet als een grote verarming worden aangemerkt. Reden waarom het herstel van de landschappelijke situatie rond 1900 mede als uitgangspunt voor de verdere ontwikkeling is gekozen.

1.3 Plangebied in historische omgeving

In de directe omgeving van het plangebied liggen drie historische landgoederen: Beukenhorst, Steenwijk/ZIN en Voorburg.

Vergelijking van de situaties 1840, 1900 en 2000 leert het volgende. Zie ook afbeeldingen 5 tot en met 7.

Landgoed Beukenhorst is in anderhalve eeuw opvallend weinig veranderd qua landschapsstructuur. De landschapsas uit 1840 met de open weiden vanuit het landhuis begeleid door bospercelen is nog steeds aanwezig.

De parkstructuur rondom de villa is rond 1900 versterkt en thans nog aanwezig. Beukenhorst is door deze stabiliteit van grote cultuurhistorische betekenis.

Landgoed Steenwijk is in 1840 een klein landgoed met villa, omgeven door bossen. Er is sprake van een lichte asvorming in noord-zuid richting. In 1900 is deze asvorming sterk uitgebreid in de vorm van een formeel patroon van drie noord-zuid en drie oost-west lanen. Rondom de villa ligt een landschapstuin.

Van Steenwijk resteert nu nog het klooster ZIN met tuin.

Landgoed Voorburg is in 1840 een relatief omvangrijk landgoed, met villa, waterpartijen en een gevarieerd landschap met lanen, bossen en weiden. In 1900 is de landgoedsituatie verdwenen en vervangen door een groot instituutsgebouw in een parkachtige omgeving. Deze institutionele situatie is in de vorige eeuw uitgegroeid tot het omvangrijke ensemble van het huidige Voorburg.

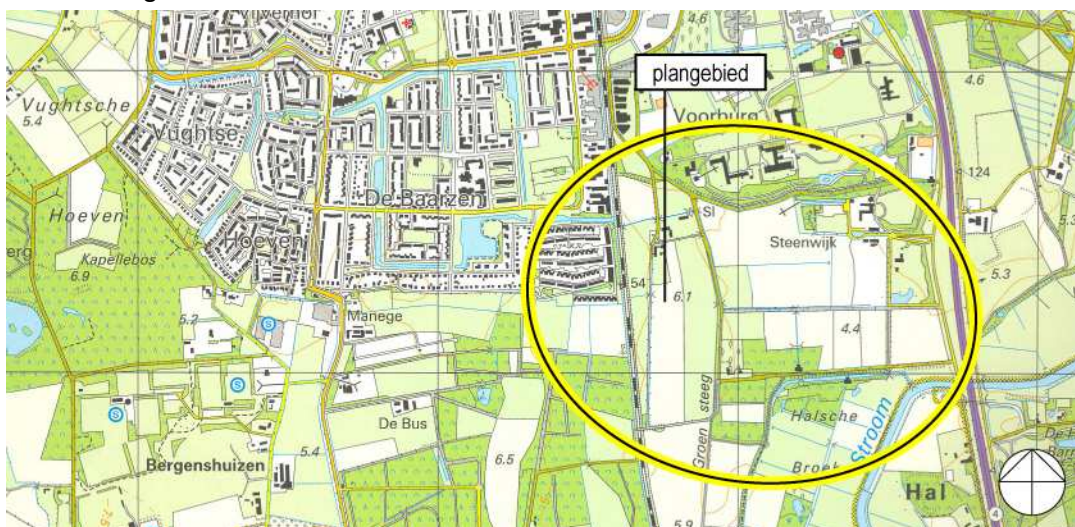
Plangebied

Tussen deze landgoederen lag in 1840 Groensche Hoeven met de langgerekte akkers tussen de nog steeds bestaande groenstegen. Met de komst van de spoorlijn eind 19e eeuw ontstaat een barrière tussen de agrarische gronden van landgoed Groensche Hoeven en landgoed Beukenhorst.

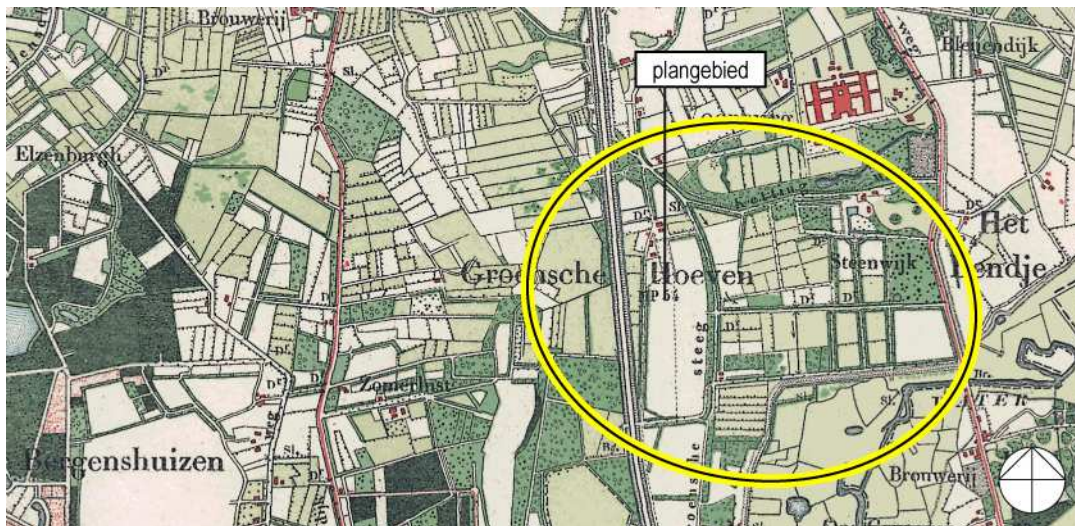
De situatie 1900 met de akkers, weiden, bossen en stegen/lanen is sindsdien weinig veranderd. Alleen de noord-zuid lanen die samenvielen met de lanen op Steenwijk zijn grotendeels verdwenen.

Kettingweg

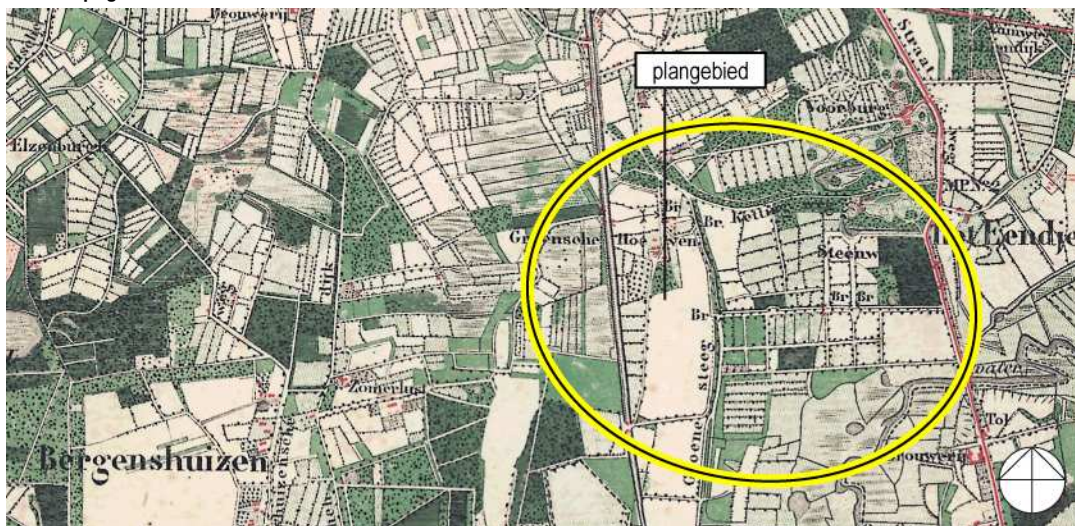
Een bijzonder gegeven vormen de wallen langs de Kettingweg die dienden als waterkering van de Essche Stroom.

afb. 5 topografische situatie omstreeks 2000

afb. 6 topografische situatie omstreeks 1900

afb. 7 topografische situatie omstreeks 1840

1.4 Conclusies en uitgangspunten

1. Vught kent een rijke landgoedontwikkeling. De landgoederen bepalen in hoge mate de ruimtelijke kwaliteit en de identiteit van Vught.
2. Kwalitatief hoogtepunt in de landgoederen vormt de situatie omstreeks 1900. De huidige landgoederen zijn dan al aanwezig en harmoniëren met het kleinschalige agrarische cultuurlandschap in die periode.
3. Tegenwoordig zijn de meeste landgoederen nog herkenbaar. Een deel is opgenomen in het stedelijke gebied.
4. De nieuwe landgoederen betekenen een nieuwe fase in de ontwikkeling van het algemene ruimtegebruik. Nieuwe landgoederen in Vught betekenen behoud en de versterking van de kwaliteit en de identiteit van de gemeente.
5. De oude landgoederen binnen het stedelijke gebied vragen een specifieke structurele ontwikkeling. Gedacht moet worden aan continue parkzones die als groene longen vanuit het buitengebied in het stedelijke gebied lopen.
6. Voorliggend plangebied Groensche Hoeven maakt sinds ca 1800 deel uit van de landgoedontwikkeling in Vught. In dit opzicht is cultuurhistorisch gezien, sprake van een voortgaande ontwikkeling.
7. Hoofduitgangspunt voor het nieuwe landgoed vormt het kwalitatieve hoogtepunt natuur – cultuur – landschap omstreeks 1900.